

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta

Bakalářská práce

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Katedra sociologie

Domácí vzdělávání v kontextu rodinných vztahů a rolí

Bakalářská práce

Autor: Alena Horáková
Studijní program: B0314A250008 Sociologie
Forma studia: Prezenční
Vedoucí práce: RNDr. Mgr. Lucie Vítková, Ph.D.

Hradec Králové, 2023

Zadání bakalářské práce

Autor: Alena Horáková
Studium: F20BP0073
Studijní program: B0314A250008 Sociologie
Studijní obor:

Název bakalářské práce: Domácí vzdělávání v kontextu rodinných vztahů a rolí
Název bakalářské práce AJ: Home schooling in the context of family relationships and roles

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se bude zabývat domácím vzděláváním. Cílem je zjistit, proč je tato alternativní výuka v posledních letech častější, jak se proměňují role v rodinách a zda dochází k rozporům názorů. Cílovou skupinou budou rodiny s dětmi, které tuto alternativu zvolily či se chystají. Praktická část bude založena na kvalitativním postupu.

- Hána, D. Kostecká, Y. 2020. "Domácí vzdělávání v kontextu evropských vzdělávacích systémů." *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 56 (2): 279-281, <https://sreview.soc.cas.cz/pdfs/csr/2020/02/07.pdf>.
- Kašparová, I. 2017. "Domácí vzdělávání jako výraz kulturního kreativismu." *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 53 (1): 79-100, <https://sreview.soc.cas.cz/pdfs/csr/2017/01/04.pdf>.
- Kašparová, I. 2019. *Spolu*. Nakladatel Akademia.
- Kašparová, I. Pivač, J. Svobodová, Z. 2020. "Domácí vzdělávání." *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 57 (4): 515-517, <https://sreview.soc.cas.cz/pdfs/csr/2021/04/13.pdf>.
- Kostecká, Y. Beláňová, A. Hána, D. Kašparová, I. Pivač, J. Svobodová, Z. 2020. "Domácí vzdělávání." *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 57 (4): 515-517, <https://sreview.soc.cas.cz/pdfs/csr/2021/04/13.pdf>.
- Kuchařová, V., Nešporová, O. 2019. "Rodinná politika a formální a neformální péče o předškolní děti ve vybraných státech Evropy." *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 55 (4): 473-502, <https://sreview.soc.cas.cz/pdfs/csr/2019/04/03.pdf>.
- Štech, S. 2003. "Škola, nebo domácí vzdělávání? Teoretická komplikace jedné praktické otázky." *Časopis Pedagogika*: 418-436, <https://sreview.soc.cas.cz/pdfs/csr/2020/02/07.pdf>.

Zadávací pracoviště: Katedra sociologie,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: RNDr. Mgr. Lucie Vítková, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 4.10.2022

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucí bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Podpis autora/autorky.....

Anotace

HORÁKOVÁ, Alena. *Domácí vzdělávání v kontextu rodinných vztahů a rolí*. Hradec Králové: Filosofická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2023. 48 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zaměřuje na domácí vzdělávání dětí v předškolním i školním věku, kde je kladen důraz na role a rodinných vztahů. Hlavním cílem je zjistit, jaké jsou důvody rodičů pro volbu, jak se proměňují role v rodinách a zda dochází k rozporům názorů. Cílovou skupinou jsou rodiny s dětmi, které tuto alternativu zvolili nebo se chystají. Práce se skládá ze dvou částí teoretické a praktické. V teoretické části je obsažena legislativa o individuálním vzdělávání. V dalších kapitolách je rozebrán pojem rodiny obecně i rodiny v 21. století. Dále pak práce popisuje socializaci, sociální činitele a důvody k volbě. Praktická část je založena na kvalitativním postupu polostrukturovaných rozhovorů. Rozhovorů bylo celkem 10 s devíti matkami a jedním otcem. Příloha obsahuje scénář rozhovoru a příklad kódování v programu MAXQDA.

Klíčová slova: domácí vzdělávání, role, důvody pro volbu, rodina, socializace.

Annotation:

HORÁKOVÁ, Alena. *Home schooling in the context of family relationships and roles*. Hradec Králové: Philosophical Faculty, University of Hradec Králové, 2023. 48 pp. Bachelor Thesis.

The bachelor's thesis focuses on the home education of children in preschool and school age, where the emphasis is on roles and family relationships. The main goal is to find out what the parents' reasons are for the choice, how the roles in the families change and whether there are differences of opinion. The target group is families with children who have chosen this alternative or are planning to. The work consists of two parts, theoretical and practical. The theoretical part contains legislation on individual education. In other chapters, the concept of family in general and family in the 21st century is analyzed. Furthermore, the work describes socialization, social factors and reasons for the choice. The practical part is based on the qualitative procedure of semi-structured interviews. There were a total of 10 interviews with nine mothers and one father. In the attachment we can find a list of interview questions, an example of coding in the MAXQDA program and a document for a request for individual education.

Keywords: home schooling, role, reasons for choice, family, socialization

Poděkování

Děkuji vedoucí bakalářské práce RNDr. Mgr. Lucii Vítkové, Ph.D. za odborné vedení a poskytnutí cenných rad a informací při zpracování bakalářské práce. Dále také děkuji rodičům dětí s individuálním vzděláváním, kteří mi poskytli rozhovory s cennými informacemi do bakalářské práce.

Obsah

1. Úvod.....	9
2. TEORETICKÁ ČÁST	11
2.1. Historie a legislativa.....	11
2.2. Statistiky.....	11
2.3. Vymezení pojmu	15
2.4. Co je obsahem domácího vzdělávání.....	15
2.5. Rodina	16
2.5.1. Česká rodina na počátku 21. století	16
2.6. Socializace ve vrstevnické skupině.....	17
2.7. Sociální činitelé.....	18
2.7.1. Matka a partner	18
2.7.2. Sourozenci.....	18
2.8. Volba domácího vzdělávání.....	19
2.8.1. Důvody	19
2.8.2. Skupiny rodin.....	20
2.9. Okolnosti spojené s domácím a školním vzděláním.....	21
3. PRAKTICKÁ ČÁST.....	23
3.1. Popis výzkumu.....	23
3.2. Rodiny s dětmi v domácím vzdělávání	24
3.3. Důvody k volbě	27
3.4. Role a jejich proměna	30

3.5. Reakce a vztahy s blízkým okolím	34
3.6. Fungování rodiny	36
3.7. Socializace ve vrstevnické skupině.....	37
3.8. Benefity domácího vzdělávání podle rodičů.....	38
3.9. Souvislosti spojené s domácím vzděláváním.....	39
4. Závěr	42
5. Seznam použité literatury.....	44
6. Seznam použitých obrázků	47
7. Seznam příloh	48

1. Úvod

Tématem této práce je domácí vzdělávání (dále také jako DV) v kontextu rodinných vztahů a rolí. Vzdělání je v životě dítěte klíčovou složkou, aby dosáhlo úspěchů, jak v osobním životě, tak i pracovním. Důležité je samozřejmě i prostředí, ve kterém dítě vyrůstá a jací lidé ho obklopují. Toto téma bylo pro mě zajímavé a také fakt, že jsem kolem sebe měla několik rodin, které o této alternativě přemýšlely.

Teoretická část obsahuje pohled do domácího vzdělávání ze sociologického hlediska, a to v podobě legislativy a statistických údajů. Přiloženy jsou také dvě tabulky, které znázorňují data o navyšování počtu dětí v individuálním vzdělávání za posledních několik let. Legislativa schválená k domácímu vzdělávání se v našem státě utvářela v posledních 20 letech tohoto století, a proto je toto téma stále dost otevřené. Kromě několika jasně daných pravidel od státu je domácí vzdělávání stále se rozvíjející praktika, která v sobě nese různé alternativy postupu vzdělávání a nemá tak jasně danou strukturu. Literatura je převážně v pedagogickém nebo výchovném okruhu, a proto jsem měla omezené zdroje v knihách a článcích. Zdrojem pro mě byla Irena Kašparová, Martina Prchalová, Ivona Kostecká a další. V posledních několika letech literatury na toto téma přibýlo v návaznosti na vlnu COVIDU, která zapříčinila vzdělávání dětí po celé České republice v domácím prostředí. Rozdíl byl však v tom, že rodiny, které už nějaký čas individuálním vzděláváním praktikovaly, měly stále svůj systém, kdežto ty, které byly odkázané na tuto nečekanou změnu, měly velký problém se přizpůsobit a ztotožnit se s tímto způsobem. Zdrojem dat byl Český statistický úřad a Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. V bakalářské práci jsou vymezeny pojmy jako je socializace, rodina jako tradiční instituce a její obměny. Dále chci poukázat na role rodičů, kteří jsou socializačními činiteli (kapitola 3.7.) a berou na sebe veškerou odpovědnost vychovatelů a učitelů. V návaznosti na tuto kapitolu jsem v teoretické části odpověděla na to, jestli a jak se jejich role proměňují. V neposlední řadě je v bakalářské práci také kapitola s důvody pro volbu DV a typy rodin podle Kostecké, které se pro domácí vzdělávání rozhodly. V druhé části této kapitoly jsou skupiny na sociálních sítích, kterých jsem součástí. Jako poslední kapitola jsou

okolnosti spojené s domácím vzděláváním, která pojednává o rozvoji a individualitě dětí a podmínky, které poskytuje škola.

V praktické části jsem zvolila jako výzkumnou metodu rozhovor. Otázky v rozhovoru byly podle jednotného scénáře, ale nechala jsem respondentům prostor k vyjádření. Cílovou skupiny byli rodiče, v mém případě primárně matky, na sociálních sítích, kde jsem získávala potřebné informace v rámci předvýzkumu. Následně jsem je oslovila pro již zmíněné rozhovory. Celkovým počtem rozhovorů bylo devět matek a jeden otec. Jejich identita zůstala anonymní až na Martinu Prchalovou, která souhlasila, že její totožnost může být ponechána. Praktická část je rozdělena do devíti kapitol, kde na úvod popisují výzkum a jednotlivé rodiny. Dále jsou zde primární důvody k volbě DV, role rodičů a jejich proměna, reakce a vztahy s blízkým okolím a socializace dítěte. Poslední dvě kapitoly praktické části jsou benefity DV, které rodiny zmiňují a souvislosti spojené s touto alternativou a je zde například téma financí. Každou výzkumnou oblast jsem shrnula v odstavci na konci jednotlivých kapitol.

Závěr obsahuje celkové shrnutí teoretické i praktické části. Dále také zjištění zajímavých informací z rozhovorů a zpětný pohled myšlenka do diskuse. V příloze je k nalezení scénář rozhovorů, seznam kódů a příklad rozhovoru s danými kódy.

2. TEORETICKÁ ČÁST

2.1. Historie a legislativa

V našich domácích podmínkách se koncem dvacátého století zvýšil zájem rodin o alternativní výuku nejen s ohledem na nabídku a perspektivu, ale také východiska a motivace. V minulých stoletích byl tento způsob rozšiřování vědomostí, znalostí a informací výsadou urozených a movitých rodin, které si mohly dovolit nechat své dítě vyučovat doma, aniž by chodilo pracovat. (Kašparová, 2019: 21-25) S masifikací vzdělání přišla i povinná školní docházka a domácí škola se dostala do pozadí. Domácí vzdělávání tedy není žádnou novinkou, nýbrž je starší formou výuky, která byla, jak píše Kašparová, z ideologických důvodů nahrazena masovým unifikovaným školstvím. (Kašparová, 2019: 21-25) V posledních letech probíhalo pokusné ověřování domácího vzdělávání a parlament následně v roce 2004 schválil domácí školu jako platnou alternativu náhradní formy plnění povinné školní docházky na prvním stupni. V roce 2016 následovalo schválení pro 2. stupeň základní školy (dále také jako ZŠ) a v roce 2017 pro povinné předškolní vzdělávání. (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy) Stále se nejedná o masivní alternativní hnutí, ale spíše o praxi jednotlivců. (Kašparová, 2017: 86) Domácí vzdělávání je téma, které se nejvíce objevilo v době pandemie COVIDU-19, které se dotklo prakticky všech rodin. (Kostelecká, Beláňová, Hána a kol., 2021: 515)

Domácí vzdělávání je v souladu se zákonem schváleno jako termín „individuální vzdělávání“ pro žáky 1. a 2. stupně základní školy, a to podle § 41 zákona č. 561/2004 Sb., ve školském zákoně. Důležité je také zmínit, že: *„O povolení individuálního vzdělávání žáka rozhoduje ředitel školy, kam byl žák přijat k plnění povinné školní docházky, na základě písemné žádosti zákonného zástupce žáka.“* (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2007)

2.2. Statistiky

Počty dětí v domácím vzdělávání eviduje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jako MŠMT) a Český statistický úřad (ČSÚ), kde jsou zveřejněna data žáků základních škol s individuálními vzdělávacími plány. Jsou rozděleny na

děti, které se vzdělávají doma podle školského zákona, dále na děti se speciálními vzdělávacími plány (SVP) a nadané děti. V mé práci se konkrétně jedná o tabulku, podle již zmíněného § 41 o školní docházce. Tabulka obsahuje čísla, která ukazují počet žáků základních škol, kteří se nacházeli v individuálním vzdělávání, v letech 2010/11 až 2020/21. Množství dětí se za poslední roky desetinásobně zvýšilo a jedná se převážně o žáky 1. až 3. třídy. Tabulka dokazuje, že mezi lety 2010/11–2015/16 nepokračovali žáci 2. stupně v domácího vzdělávání. Zbylé roky se sice počet navýšil, ale oproti 5. ročníku je zde stále poměrně veliký pokles.

Dále MŠMT zveřejnilo data, že za školní rok 2021/22 se zapsalo do individuálního předškolního vzdělávání 1453 žáků a za školní rok 2022/23 tomu bylo 1387 žáků. (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy)

Podle statistik Českého statistického úřadu (ČSÚ) se ke školnímu roku 2021/22 hlásilo 5815 žáků domácího vzdělávání. Tento údaj už MŠMT neposkytuje. Pro porovnání je to o **27,6 % více** než v roce 2020/21. Meziroční změna (20/21-21/22) je s ohledem na počet 1 258 žáků. Navýšení je vidět také v porovnání v průběhu 5 let (16/17–21/22), kdy rozdíl činí 3748 žáků (181,3 %). Za 10 let (11/12–21/22) je to pak rozdíl 5262 žáků (951,5 %). (Český statistický úřad)

Individuální vzdělávání (školní docházka podle §41)											
	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21
Žáci celkem	481	553	629	832	1 038	1 339	2 067	2 591	3 232	3 874	4 557
1. ročník	128	130	169	217	267	390	404	495	642	668	765
2. ročník	108	132	126	215	241	280	401	442	531	649	679
3. ročník	95	121	110	158	230	266	293	416	474	514	665
4. ročník	71	95	129	128	159	239	268	329	441	503	521
5. ročník	73	69	93	112	141	163	252	295	378	483	567
6. ročník	6	6	2	2	-	1	138	190	241	336	435
7. ročník	x	x	x	x	x	x	114	154	202	286	368
8. ročník	x	x	x	x	x	x	111	137	165	250	301
9. ročník	x	x	x	x	x	x	85	130	157	182	253
10. ročník	x	x	x	x	x	x	1	3	1	3	3

Zdroj: databáze MŠMT

Obrazek č. 1 - Individuální vzdělávání ze zdrojů MŠMT

Žáci plnící povinnou školní docházku			
Školní rok	celkem	formou individuálního vzdělávání	
	počet	počet	%
2010/11	830 908	481	0,06
2011/12	835 796	553	0,07
2012/13	848 755	629	0,07
2013/14	868 324	832	0,10
2014/15	894 815	1 038	0,12
2015/16	921 054	1 339	0,15
2016/17	947 054	2 067	0,22
2017/18	967 497	2 591	0,27
2018/19	982 878	3 232	0,33
2019/20	995 257	3 874	0,39
2020/21	1 004 469	4 557	0,45

Zdroj: ČSÚ

Obrázek č. 2 Žáci plnící povinnou školní docházku ze zdroje ČSÚ

V krajském srovnání je nejvíce zastoupen, ve školním roce 2021/22, Středočeský kraj, který měl přes 1000 dětí v individuální škole. Následuje ho Zlínský kraj a Královéhradecký kraj. (ČSÚ)

2.3. Vymezení pojmu

Domácí škola představuje způsob předávání vědomostí a informací formou, která byla do nedávna mimo legislativu. Domácí vzdělání se rokem 2017 plnohodnotně vrátilo na pole vzdělávacích možností současných českých rodin. „*V rámci Evropy se jedná o velmi progresivní postoj k této verzi vzdělání...*“ [Kostecká, Beláňová, Hána a kol., 2021]

O domácí školu lze kdykoliv požádat a také ji kdykoliv ukončit. Existují totiž rodiny, které své děti vyučují doma už od předškolního věku a setrvávají ve výuce až do deváté třídy, ale i rodiny, které v této formě setrvávají třeba jen rok či dva. (Kostecká, 2020: 19) Můžeme se také setkat s rodinami, kde je pouze jedno ze dvou nebo více dětí v domácí škole. „*Domácí vzdělávání produkuje svobodu v odlišnosti, která je sama o sobě historickým, kulturním a společenským faktem.*“ [Kostecká, Beláňová, Hána a kol., 2021]

2.4. Co je obsahem domácího vzdělávání

Po vymezení pojmu je potřeba objasnit, co vlastně domácí vzdělávání obnáší. Přestup do individuálního vzdělávání je možný na základě podání žádosti zákonného zástupce. Ten je zodpovědný za organizaci a průběh celého studia v domácím prostředí. Pokud se jedná o výuku dítěte 1. stupně ZŠ, je zákonný zástupce povinen mít alespoň střední školu s maturitou. Vyučuje-li žáka 2. stupně, je povinen mít vysokoškolské vzdělání, a to alespoň bakalářské studium. Řediteli školy připadá zodpovědnost za hodnocení žáka. Po podání žádosti přijde rodičům dotazník, kde jsou potřeba zjistit podrobné informace o rodičích i dětech o důvodu, který vedl rodiče k tomuto kroku. V neposlední řadě je také potřeba zjistit něco o zázemí, ve kterém se

dítě bude vzdělávat, ať už po stránce personální, prostorové či materiální. (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy)

2.5. Rodina

Podle Havlíka je rodina hlavním emocionálním zázemím pro jedince. Dítě by mělo mít pocit jistoty, podpory, bezpečí a také uznání. Rodina je jakási základna pro vstup do společnosti. (Havlík, 2007: 39) Nemá jen biologickou hodnotu ale také vysokou hodnotu společenskou. Společné soužití, vzájemná morální odpovědnost a vzájemná pomoc spojuje jednotlivé členy rodiny. (Trpišovská, Vacínová, 2007: 57)

Postupem času se mění rodina jako celek, její návyky a funkce. K jedné ze změn patří více uznávané právo žen na rozhodování jak ve věcech sňatku, tak v rodinných záležitostech. To se myslím projevilo i v tomto případě domácího vzdělávání, kdy z převážné většiny rozhodnutí iniciují ženy. Dochází také k všeobecnému rozšíření práva dětí, které podle mnohých dostávají tento prostor právě díky onomu domácímu vzdělávání. (Goode podle Giddense, 1963: 159)

Pro rodinu je v tomto ohledu přínosné, že domácí vzdělávání posiluje rodinná pouta. Dává totiž rodinám možnost být většinu času spolu, jako tomu bylo v rodinách tradičních kultur nebo v dobách před zavedením státních škol. Děti se tak primárně soustředí na hodnoty rodičů. (O'Marová, McConnellová, 2013: 353)

2.5.1. Česká rodina na počátku 21. století

Měnicí se svět zapříčinil, že výchova dítěte směřuje k posílení integrace osobnosti každého jednotlivce, jeho samostatnosti, schopnosti iniciativy, otevřenosti a tvořivosti, kritického myšlení, autonomní morálky a odpovědnosti. Zatímco dříve plnila rodina ekonomickou a politickou funkci, ta dnešní má poskytovat dítěti emoční jistotu, ochranu a oporu. Mladí mají větší prostor pro rozvíjení vlastního potenciálu a schopností. Právě individuální přístup a rozvíjení schopností a dovedností jedince

jsou primárními požadavky mnoha rodin, které ovšem školský systém při takovém počtu nezajistí. V posledních letech se hojně diskutuje o změnách, které byly provedeny, a to mimo jiné o individuálním vzdělávání. (Kuchařová a kol., 2019: 162-164)

2.6. Socializace ve vrstevnické skupině

Potřeba socializace, kdy si jedinec osvojuje hodnoty, normy, a především komunikuje s ostatními, je jedním z argumentů proti domácímu vzdělávání. Všeobecná představa lidí je taková, že děti vyučované v domácím prostředí nejsou v kontaktu s ostatními dětmi a jsou celý den zavřené doma. „...*rodinná socializace vytváří předpoklad úspěšného průběhu školní socializace.*“ [Kašćák, Kostelecká, Komárková a kol., 2022] Nikdo vám ale nezaručí, že si děti bez školního prostředí najdou snadno přátele a budou hravě komunikovat s ostatními. Totéž vám ale nemůže zaručit ani školní prostředí. (Kašćák, Kostelecká, Komárková a kol., 2022: 513)

Socializaci je možné rozvíjet i ve škole, protože škola je místem, kde dochází k cílenému učení. Toto prostředí vytváří dítěti prostor, kde si vytváří pohled na sebe ale i na své okolí. „*Škola jakožto instituce totiž přináší jiný výklad pojetí a smyslu vzdělávání. Nejedná se již pouze o nástroj socializace jednotlivce skrze jeho poznání a přijetí kulturních a společenských hodnot a praktických dovedností.*“ [Kašparová, 2019] Kašparová hovoří také o tom, že se mnoho lidí ozývá, že je zde vysoká účinnost individuálního přístupu rodiče k dítěti. Dočteme se také o maximalizaci blaha, kterou se rodiče snaží vůči svému dítěti dosáhnout. Masovost a pochybná morálka školního vzdělávání je podle některých odstrašujícím faktorem pro nesouhlas ke školství. (Kašparová 2019: 21-22, 54)

Rodina nemá na socializaci svých dětí monopol. Možný říká, že stupně k dospělosti jsou také stupni k autonomii od rodičovského vlivu a vliv odjinud vstupuje do světa dítěte velmi rychle. Jedná se hlavně o vliv masmédií. Možný také zmiňuje to, že naše povinná školní docházka zapříčiňuje rozdělování dětí do vrstevnických skupin. (Možný, 2002: 144–145)

2.7. Sociální činitelé

2.7.1. Matka a partner

Matka je převážně hlavním aktérem pro volbu domácího vzdělávání. Většinou totiž uvažuje o domácí škole několik let, zkoumá své okolí a možnosti. Rozhodnutí, ke kterému se chystá, neovlivní totiž pouze dítě, ale celou rodinu, kde dochází k naplnění potřeb dítěte, nalezení rodinné rovnováhy, ale i kompromisů. V některých rodinách se oba rodiče podílí na vzdělání dítěte. Převažuje však varianta, kdy jeden z rodičů zůstává doma a druhý zabezpečuje rodinu z finanční stránky. Partner tak přináší rodině stabilitu, co se financí týče, ale i duchovní a duševní pohodu. V některých případech totiž nastává okamžik, kdy matka realizuje domácí školu navzdory svému partnerovi, nicméně taková varianta však nemá dlouhého trvání. (Kostelecká, 2020: 20–21)

Kašparová hovoří o náročnosti a návalu rolí v domácím učení. „*Rodič vzdělavatel je zároveň metodik, pedagog, vychovatel, chůva, psycholog, manažer, finančník, sekretářka, řidič, sportovní trenér, provozní i školník...*“ [Kašparová, 2019] Podle ní je dobré si uvědomit, že nikdo není dokonalý. Je totiž jasné, že tyto role není možné přivést k dokonalosti a obzvláště najednou. Domácí vzdělávání má své slabší i silnější dny, ne vždy se totiž zadaří. (Kašparová, 2019: 53-54) Flexibilita práce dnes usnadňuje některé povinnosti ze strany rodičů k dětem. Mohou se jim tak bez problému věnovat a uzpůsobit so rozložení dne pro výuku a pracovní činnost. (Sladká, Kreidl, 2022)

2.7.2. Sourozenci

Starší sourozenci jsou klíčem k tomu, zda budou rodiče vzdělávat doma i mladší potomky. Můžeme však nalézt rodiny, kde starší sourozenec chodí do státní školy a oni se rozhodnou pro domácí vzdělávání až u druhého potomka. „*Když vstoupí do domácího vzdělávání druhé dítě, není to kopie prvního procesu, ale proces zcela nový. Záleží na zvolené metodě učení, temperamentu dětí, schopnostech a sebevědomí vzdělavatele.*“ [Kašparová kniha, 2019] Časem se režim učení ustálí a rodiče zjistí, co je, pro koho funkční. (Kašparová, 2019b: 52)

2.8. Volba domácího vzdělávání

2.8.1. Důvody

Jedním z nedávných důvodů pro domácí školu se stala nutnost z hlediska pandemie COVIDU-19, která zasáhla všechny oblasti veřejného života a vedla k přijímání opatření. (Kašćák, Kostelecká, Komárková, Novotná, 2022: 510) Tato opatření zapříčinila problém v oblasti rolí, kdy pracující rodiče neměli dostatek času, energie a zkušeností se s dětmi učit. Naproti tomu rodiny, které způsob domácího vzdělávání doposud praktikovaly, neměly prakticky žádné změny ve svém fungování.

Dále může být pro jednoho z partnerů, primárně se však jedná o matku, nesouhlas s českým školským systémem, životní styl, náboženské vyznání a jiné. Protože právě stávající školský systém je vnímán jako nevyhovující zejména kvůli svému obsahu a formě výuky. (Kostelecká, 2020: 20-21)

V našich českých podmínkách, bohužel, nenajdeme velké množství publikací a odborných prací vztahující se k tomuto tématu. Chtějí-li se rodiče dozvědět více o domácím vzdělávání, je nejlepší se optat přímo rodičů a dostat se s nimi do kontaktu, nebo navštívit některé z internetových stránek s radami a tipy.

Mezi rodiny, které se rozhodly pro domácí vzdělávání, patří ti, kteří žijí ve venkovských oblastech, kde jsou drobné školy z ruky nebo nabídka není tak kvalitní. *„Ti, kteří praktikují domácí školu, se domnívají, že učení je dynamický proces, který nelze vměstnat do nějaké místnosti nebo knihy.“* [O'Marová, McConnellová, 2013] Kladou tedy důraz na „přirozené“ učení a děti se tak snaží vnímat domov jako základnu pro své učení a svět jako třídu, jsou pak motivované učit se po celý rok z mnoha zdrojů. Domácím vzděláváním děti získávají skutečné mezioborové vzdělávání ze zkušeností z opravdového světa. Umožňuje také rodičům pokračovat v jejich celoživotním získávání vědomostí. (O'Marová, McConnellová, 2013: 352-353)

Dětem je umožněno učit se jejich vlastním tempem. Nepodléhají totiž tlaku a očekávání stran, které požadují dosažení příslušných znalostí, které odpovídají jejich věku. Možnost, kterou škola nenabízí, je poskytnout dítěti vlastní tempo

a přizpůsobit mu látku jeho potřebám. Flexibilita tohoto způsobu umožňuje rodinám cestovat, kdykoliv chtějí a jednoduše přitom pokračují v učení dětí, ať už jsou kdekoliv. (O'Marová, McConnellová, 2013: 353)

S příchodem na základní školu nastalo stanovení požadavků v rámci dovedností a kompetencí dítěte, které jsou jasně vysloveny v podobě čtení, psaní. Tak je tomu i po opuštění základní školy, kdy by měl šestnáctiletý občan České republiky ovládat požadované znalosti naučené za posledních 9 let studia. Poukazuje se na to, že škola má jasně danou představu o metodách a obsahu učení. Podobně by to měl mít nastavený i rodič, který vzdělává nebo chce vzdělávat svého potomka doma, ale s tím rozdílem, že bude pravděpodobně dost jiná. Rodiče si totiž často kladou otázku, co je pro jejich dítě nejlepší a jaký by měl být výsledek jejich vzdělávání. „*Vzdělavatel je důležitý aktér celého procesu.*“ [Kašparová, 2019] (Kašparová kniha, 2019: 37)

„*Co děti potřebují, nejsou nové a lepší osnovy, ale víc a víc přístupu k reálnému světu.*“ [Holt citován in O'Marová, McConnellová, 2013] Právě John Holt byl ten, který se stal zakladatelem moderního hnutí domácího vzdělávání a tuto filozofii nastínil ve své knize *How Children Learn* (Jak se děti učí): „*Děti se učí ze zájmu a zvědavosti, ne aby potěšily dospělé u moci.*“ [Holt citován in O'Marová, McConnellová, 2013] Podle Holta by měly děti samy své učení řídit, samy se rozhodovat, co se chtějí a nechtějí učit a taky jakým způsobem se to chtějí učit. (O'Marová, McConnellová, 2013: 351-353) „*Spíš než místo, kde dochází k výuce, je domácí vzdělávání filozofií učení.*“ [O'Marová, McConnellová, 2013]

Shrneme-li důvody a vliv pro volbu domácího vzdělávání napříč roky, tak je zjevné, že v minulých letech šlo spíše o privilegium, které si dovolila vysoce postavená nebo majetná rodina. V průběhu let se to však stávalo více aplikované v různých typech rodin.

2.8.2. Skupiny rodin

Kostecká rozděluje 3 skupiny rodin, které se k domácímu vzdělávání obrátily. Jsou to tedy rodiny, které volí formu komunitního vzdělání. Jedná se o to, že

zodpovědnost školy je přenesena na soukromého učitele nebo na několik vyučujících rodičů. V blízkém okolí Královéhradeckého kraje se nachází například Lesní školka a Lesní společnost Broumov Holding. To však primárně nespadá pod domácí školu. Dále jsou to rodiny s fyzicky nebo mentálně odlišnými dětmi a jako poslední jsou rodiny, které směřují domácí vzdělávání z podstaty svého ideového přesvědčení. Tento typ rodin tvoří podle Kostecké jakousi dynamickou skupinu potenciálních vůdců, kteří výrazně zasahují do stavu a děje českého školství. (Kostecká, 2020: 32)

Za účelem bakalářské práce jsem se stala součástí skupin domácího vzdělávání na sociálních sítích. V tomto případě se jedná o útvar, tvořený převážně matkami, který napomáhá ke sblížení a předávání informací. Tyto skupiny jsou totiž pro matky, které chtějí praktikovat domácí vzdělávání, nebo se nacházejí v průběhu, jedním z hlavních zdrojů příjmu informací, inspirace a pomoci.

Jedná se o skupiny:

- Domácí a komunitní vzdělávání
- Domácí a komunitní vzdělávání – Náchod a okolí
- Domškoláci východních Čech.

Facebooková skupina „Domácí a komunitní vzdělávání“ mi posloužila při hledání rodin, které se mou následně vedly rozhovor pro praktickou část. Mezi členy této skupiny patří Martina Prchalová, se kterou jsem měla možnost vést rozhovor a také dobře známá Zdeňka Šíp Staňková, která vydala svou knihu *Děti jsou taky lidi*. Lze se o ní dočíst více také na jejím blogu (www.detijsoutakylidi.cz).

2.9. Okolnosti spojené s domácím a školním vzděláním

Vzdělávání dětí zahrnuje i to, že je potřeba se jim věnovat při jejich rozvoji. Tomáš Garrigue Masaryk přišel s tezí, kde tvrdil, že láska učitele k dítěti je pouze v tom případě, když věnuje žákovi stálou pozornost, stará se o něho, vnímá jeho potřeby a zájmy, které mu také pomáhá uskutečňovat a uspokojovat. V návaznosti na to by mu měl být vždy na blízku a prožívat s ním jeho úspěchy i zklamání, také radost a bolest. Tohle ovšem v praxi moc reálné není, jelikož obvyklým počtem je třicet dětí ve třídě, které potřebují pozornost. (Kozlík,

2003: 12) Mnozí rodiče a učitelé se domnívají, že by se měli všem dětem věnovat stejně. Tradiční způsob školství je ve vzdělávání nastaven na jednotný požadavek pro všechny žáky. (Kopřiva, 2008: 7)

Přístup, který v roce 2003 poukazoval na to, že většina škol nedošla k zásadní změně výuky z pasivní v aktivní, se nijak příliš nezměnil a za současných podmínek je stále stejný. Jedná se například o:

- individuální přístup k žákovi,
- životnost a smysluplnost učiva,
- vnitřní motivace žáků, na rozvoj jejich zvědavosti a tvořivosti,
- sebekontrolu a sebehodnocení. (Kozlík, 2003: 14-15)

Domácí vzdělávání není bezpodmínečně několikaletý projekt. Znamená to tedy, že o domácí školu lze kdykoliv požádat a také ji kdykoliv přerušit. *„Proměna často nesouvisí se změnou postojů a osobnostního nastavení, ale spíše se socio-ekonomickými podmínkami rodiny.“* [Kostecká, Beláňová, Hána a kol., 2021] Společnost je podle autorů fluidní. Proměňují se formy rodiny a spolu s nimi i bydlení, ale také zaměstnání, hodnoty a způsob života. Tyto aspekty mají vliv na nastavení domácího vzdělávání, jehož mnohem častějším příkladem jsou kratší časové úseky strávené v domácí škole. Některé rodiny proto střídavě vzdělávají děti doma nebo chodí do státní školy. (Kostecká, Beláňová, Hána a kol., 2021: 19)

3. PRAKTICKÁ ČÁST

Praktická část bakalářské práce je postavena na kvalitativním výzkumu. Kvalitativní výzkum spočívá ve snaze hlouběji porozumět dané zkoumané skutečnosti. Jako techniku jsem si vybrala rozhovory, které jsou polostrukturované. Hledala jsem odpovědi na to, proč si rodina vybírá možnost vzdělávat děti doma. V návaznosti na teoretickou část si je potvrdíme, ale i doplníme. Zaměřila jsem se také na to, jak a jestli se mění role matky a otce a zda dochází k rozporům v rodinném kruhu. Rozhovory jsem zvolila proto, že na sběr dat je kladen osobní důraz, působí na dotazovaného přirozeněji a mohla jsem se zaměřit na hlubší a osobnější detaily.

3.1. Popis výzkumu

Jako vzorek respondentů jsem oslovila devět matek a jednoho otce, kteří jsou členy facebookové skupiny „Domácí vzdělávání“. Již nějaký čas jsem byla součástí skupiny, takže mi nedělalo problém vznést dotaz v podobě příspěvku, který se týkal nabídky o anonymní rozhovor do bakalářské práce. Překvapil mě zájem rodičů, i když se v některých komentářích objevily obavy. Problém nastal, dle mého, v otázce pochopení mého cíle a tématu. Několik matek se přihlásilo přímo v komentářích nebo jen reakcí na příspěvek a já je oslovila. Bohužel nastal občas problém při komunikaci. Měla jsem ale dostatek respondentů k oslovení. Výběr jsem cílila na rodiče, kteří mi pod můj příspěvek hned napsali, kolik mají dětí v domácím vzdělávání nebo třeba jak dlouhou mají praxi.

V praktické části popisuji, co je to rodina, jaké má funkce a kdo v ní figuruje. To, že se matka rozhodne pro domácí vzdělávání ovlivní chod rodiny a fungování jejích členů, kteří se musí nějak přizpůsobit. Rozhovory mi pomohly nahlédnout do této oblasti a toho, jak jednotlivé rodiny fungují, jaké mají role a zda se u nich něco změnilo. Důležité jsou také důvody pro volbu DV, a tedy nesouhlas se školstvím, životní styl nebo návaznost na pandemii. Tyto důvody potvrzují v praktické části a příkladem jsou i další. Dále také socializace ve své vrstevnické skupině je důležitou složkou pro vývoj dítěte. Na základě těchto otázek jsem sestavila soubor otázek, které

mi posloužily jako kostra pro rozhovor. Samozřejmě docházelo k tomu, že každá respondentka byla různě sdílná a některé informace jsem dostávala v rámci odpovědi na jinou otázku. Každá rodina směřovala vždy trochu jiným směrem, a proto jsou v některých případech otázky obsáhlejší a jiné zas krátce zodpovězené. Pozitivně hodnotím to, že jsem se dostala k rozhovoru s rodinou s alternativním směřováním, také s rodinou, která je v domácí škole z vlastního přesvědčení a špatným zkušenostem, ale třeba také z důvodu zdravotního nebo cestovatelského hlediska. Přínosem mi také byl rozhovor s otcem, který mi pomohl vnést do práce i pohled z druhého pohlaví. Otázky jsem se snažila směřovat tak, abych každou z rodin alespoň trochu poznala a zorientovala jsem se v jejich fungování.

Vzhledem k tomu, že respondenti bydlí obvykle mimo dosah mého bydliště nebo studijního města, bylo by finančně i časově náročné se s nimi osobně setkat. Proto jsem zvolila hovor prostřednictvím Teams nebo Zoom. Neměli problém s tím, že hovor bude probíhat online a bude nahráván. Pro osobnější prostředí byla s převážnou většinou respondentů zapnutá kamera. Jména rodin, se kterými jsem prováděla rozhovor, a případná místa bydliště a okolí, jsou v rámci anonymity pozměněna. Výsledný počet byl 10 rozhovorů.

Příklad okódovaného rozhovoru oslovené rodiny jsem zařadila do složky příloh. V této části jsou zachyceny postřehy a důležité odpovědi matky, které souvisejí s popisovaným výzkumem. Jména a místa byla v rámci anonymity pozměněna.

3.2. Rodiny s dětmi v domácím vzdělávání

Novákovi

Jako první jsem měla možnost vést hovor s paní Novákovou. Ta je momentálně na mateřské dovolené a stará se celkem o 3 děti. To nejstarší je teď od září v domácím vzdělávání, tedy od 1. třídy. Nejmladšímu jsou necelé tři roky, druhorozený je pětiletý a již zmíněný „domškolák“ je sedmiletý. Z nasbíraných informací vede tato rodina alternativní život v rámci celého fungování, děti byly narozené doma a rodina přizpůsobuje celý život tomuto konceptu. Paní Nováková je porodní dula, její partner je podnikatel.

Dvořákovi

Tato rodina se skládá z rodičů a 2 dětí. Synovi je 6 let a bude nastupovat do domácího vzdělávání, momentálně je zapsaný jako předškolák v domácím studiu. Starší dítě je dcera, které je 9 let a od 1. třídy je zapsána v domácím vzdělávání. Paní Dvořáková je s dětmi doma a ve volném čase by si ráda našla práci na několik hodin týdně... *“někde mimo domov, protože bych si to ráda už takhle jako ještě zpestřila.”* [p. Dvořáková, matka s DV, 2023] Za alternativní rodinu se matka nepovažuje, pouze v případě domácího vzdělávání.

Peterovi

Peterovi jsou početná rodina, která se skládá ze 7 dětí a 2 dospělých, z toho je jen jedna dcera. Podle slov paní Peterové si prošli snad všemi školami, od základky, přes speciální školy, soukromé základní školy, vyšší odborné, střední školy, učiliště, vysoké školy a domácí vzdělávání je nejmladší syn Lukáš. Paní Peterová má zaměstnání na plný úvazek a pracuje s autisty. Manžel je kvůli zdravotním komplikacím v domácím ošetřování a s nejmladším synem tráví většinu času doma on.

Jirmanovi

Tato rodina se skládá ze 3 dětí ve věku 18 let, 16 let a 9 let, kdy všichni byli alespoň částečně vzdělávané doma. Paní Jirmanová je pracující maminka, která je učitelkou na střední škole a s několika rodinami založila soukromou školu. Manžel jezdí pracovat často do zahraničí a je ten, kdo primárně vydělává peníze.

Švábovi

Paní Švábová vychovává 4 syny. Aktuálně jsou v domácím vzdělávání 2 nejmladší, kteří jsou v 2. třídě a 6. třídě. Nejstarší syn už studuje gymnázium a druhorozený byl v domácím vzdělávání prvních 7 let školy. Paní Švábová je právnička, která v mezičase vzdělává děti, studuje další vysokou školu a také podstupuje pětiletý psychoterapeutický výcvik. Manžel také pracuje a podle slov paní Švábové je to nezanedbatelný finanční přínos, který je potřeba.

Prchalovi

Martina Prchalová je velmi známou zastánkyní volnější výuky dětí mimo školu. Má také svůj blog (www.martinaprchalova.cz). Proto jsem se i na základě jejího souhlasu rozhodla totožnost neanonymizovat, vzhledem k tomu, že veškeré její poznatky a názory jsou veřejně známe a dle svých slov „*neřekla jsem nic, co bych nechtěla a nebyla pravda...*“ Martina vychovává se svým manželem 4 děti, z toho je jedna nevlastní dcera, které je 16 let. Zbylé 3 děti jsou kluci, kterým je 11 let, 8 let a nejmladšímu je rok. Oba starší chlapci chodili nějaký čas do školky, ale školní výuku začali jako „domškoláci“.

Kubínovi

Paní Kubínová vychovává 2 syny, tomu mladšímu je 5 let a je zapsaný v individuálním předškolním vzdělávání a staršímu je 7 let a od 1. třídy se vzdělává doma. Paní Kubínová má s manželem vystudovanou vysokou školu a oba spolu působí na univerzitě jako ekonomové, kteří vytváří společnou vědeckou práci.

Tůmovi

Tato rodina se skládá z 4 členů a součástí jsou 2 dcery, které mají 8 let a 5 let. Paní Tůmová pracuje na částečný úvazek a do práce dojíždí 2 dny v týdnu, její partner je OSVČ a pracuje z domova, případně jezdí na schůzky. Společně se také starají o bytový dům.

Strakovi

Tito manželé se starají o své 2 děti, o dceru, které je 12 let a o syna, kterému je 9 let a momentálně jsou obě děti v domácím vzdělávání. Pan Straka je pracující člověk, který také s několika dalšími rodiči založil komunitní školu, kde učí 1 den v týdnu. Několik let pracovali ve veřejném sektoru a nyní se nachází v soukromém sektoru, kde se pohybuje v oblasti výzkumu a práci se stroji. S jistotou mohou říct, že se vůbec nenudí, protože každý jeho den je naplněný mnoha povinnostmi a povoláním. Pro volbu domácího vzdělávání se rozhodl on a manželka ho v tom podporuje, ale na vzdělávání se primárně nepodílí.

Filipovi

Paní Filipová má jednoho syna v individuálním předškolním vzdělávání a chtějí v něm nadále pokračovat i v 1. třídě. Se svým synem často cestuje, takže už z toho důvodu je tato volba výhodnější. Paní Filipová pracuje v IT a její bývalý partner žije v Irsku, kam za ním syn jezdí.

3.3. Důvody k volbě

Ze získaných informací od rodičů mi vyplynulo, že mezi nejčastější důvody patří vlastní přesvědčení v souvislosti s nesouhlasem se školským systémem, jeho fungováním a požadavky. Paní Tůmová reaguje na školský systém takto: „*Určitě, jako to pořadí a výběr toho, co se ve škole probírá, neprobírá, a tak mě dost nedává smysl jako asi tak od 1. třídy asi tak po maturitu. Včetně toho, že prostě jako maturovat z toho, co napsala Božena Němcová, nebo ještě někdo méně známý mně přijde úplný nesmysl...*“ [p. Tůmová, matka s DV, 2023], podobná reakce vzešla také ze strany paní Kubínové: „*myslím, že školy dneska nevzdělávají ty děti v tom, co by opravdu potřebovaly do budoucna. Myslím si, že je převálcují věcmi, které nebudou potřebovat, nebo které si lehce najdou na internetu kdykoliv, ale neučí je to, co by reálně potřebovaly... Pak přijdou domů, mají úkoly, a ještě prosedí další prostě třeba hodinu nad úkoly.*“ [p. Kubínová, matka s DV, 2023]. Dále mezi důvody patří potřeby dětí, ať už v rámci zdravotního nebo psychického stavu, tak i potřeby přímo ze strany dětí. V rodině Dvořákových bylo několik důvodů pro volbu domácího vzdělávání. Primárním se stalo to, že dcera byla opravdu chytré a vnímavé dítě, které bylo ve znalostech už od mala napřed. „*...přemýšlela jsem několik let, vlastně, než to bylo doopravdy aktuální... dcera odmala je takový hodně rychlý dítě. Ona byla hodně napřed...a třeba od 2 let mluví opravdu ve složitých souvětích*“. Paní Dvořáková hovoří i o problémech, když škola neposkytuje například i nabídku jídel vhodnou pro její dceru: „*Ona má tedy jako celiakii a nějaké alergie potravinové, takže v podstatě nemůže nikde se najíst. A ve školní jídelně by to nešlo domluvit tahleta strava, kterou ona potřebuje... další věc je, že pak vlastně během až předškolního roku to jsem zjistila, jaký je to problém... Ona je jako ohromně přecitlivělá na hluk v zavřeném*

prostoru. Nedaří se nám nic dělat, nedaří se na to ani moc zvyknout“ [p. Dvořáková, matka s DV, 2023] V návaznosti na citlivost zahrnu i důvod pana Straky, který je otcem s dětmi v domácím vzdělávání. „My jsme hlavně pozorovali, že jak dcera nastoupila do té 1. třídy, že se projevují přesně takový klasický příznaky poměrně na těch, kterým dítě, který se po pár měsících začne bolet břicho, začne být vystresovaný, že se tam moc netěší“ [p. Straka, otec s DV, 2023] Mnoho z nich hovořilo o potřebách dětí, které jsou oproti běžné výuce napřed. Takto hovořila i paní Peterová, která měla pro volbu domácího vzdělávání hned několik důvodů. „Před tím to bylo kvůli COVIDU... nesouhlasili jsme s těma rouškama a s tímhle, takže nechodil do školy...od začátku od té 1. třídy nevyhovoval ten školský systém, protože Luky vlastně nastupoval do školy s tím, že byl vlastně v matematice hodně napřed. Uměl násobilku, uměl i písmenka od malinka... a ve škole se prostě nudil“ [p. Peterová, matka s DV, 2023], přičemž také podotkla, že ze strany učitele to skončilo jenom poznámkou o nevhodném chování a škola nebyla schopná vyhovět požadavkům rodiny, na kterých se předběžně domluvili ohledně výuky jejich syna. Paní Peterová hovoří také za rodiny, které jsou v jejím okolí, se situací špatné dostupnosti škol, a nebo naopak se špatnou dostupností v rámci bydlení. „... tak tady je hodně takových těch chaloupek rozestých po loukách a po pasekách a většinou tady ty rodiny na těch pasekách mají daleko do školy a rádi si přispí... Někdy se v zimě ani nevyjede, to tady je všude, že ani nevyjedete. Tak tyhle ty rodiny si nechávají děti doma, vzdělávají si je doma.“ [p. Peterová, matka s DV, 2023]

S ohledem na již zmíněné přesvědčení paní Filipová hovořila v rámci toho o zkušenostech: „To znamená prostě to, že pokud ten člověk se prostě sám chce o něco dozvědět... Sám se chce prostě vzdělávat a chce prostě jít za nějakým cílem, tak k tomu nepotřebuje úplně všechny školy... že prostě těch 15 let, nebo kolik prostě ve škole bylo až příliš mnoho let, vlastně ztracených, za který si myslím, že bych zvládla třeba třikrát víc věcí, než co jsem vlastně zvládla.“ [p. Filipová, matka s DV, 2023] Paní Jirmanová zmiňuje nesouhlas se školským systémem v souvislosti s osobním pohledem její dcery. „A školní vzdělávací program na to naráží, protože to dítě se vlastně profiluje nějakým způsobem a ona už byla hodně vyprofilovaná a teď najednou jako se musela učit a dělat ty věci, který už je ale vůbec nezajímaly a vlastně musela

je dělat v době, kdy se jí fakt dělat nechtěly.“ [p. Jirmanová, matka s DV, 2023] Na již zmiňované důvody ze zdravotního hlediska hovoří paní Švábová i o nespokojenosti s učiteli. *„Úplně na začátku ten důvod byl zdravotně – psychologický... nemám důvěru v to, že by to dokázali správně vyhodnotit, protože jsem měla zkušenost právě, že to nevyhodnotili správně úplně ve školce.*“ [p. Švábová, matka s DV, 2023] Paní Nováková má několik důvodů k domácímu vzdělávání a se svým manželem se na tom plně shodli. *„Asi moje zážitky... stejně tak mého muže zážitky, a vůbec takový ten pohled na život a na to vedení těch dětí... jinej, než co se dá nacpat prostě do školy.*“ [p. Nováková, matka s DV, 2023] Tím, že se jejich děti narodily doma, si už od porodu byla jistá, že své děti chce vést sama. *„No asi to začlo už nějakým způsobem porodu, že jsme cítili, že to potřebujeme tu zodpovědnost mít jako ve vlastních rukou...“* [p. Nováková, matka s DV, 2023] Nechtěla totiž svěřovat děti *„...systému, kterému my sami nedůvěřujeme.*“ [p. Nováková, matka s DV, 2023] K tomu se váže i to, že podle p. Novákové se jedná o *„... neschopnost zacházení s tou vnitřní motivací k učení.*“ [p. Nováková, matka s DV, 2023] A dále také nemožnost brát v potaz individualitu a pro ni jako matku dítěte to je nesvoboda. Veškerý proces učení je pro ni svobodná cesta, kdy si dítě určí samo, co chce a co potřebuje. *„...tak až bude chtít umět psací písmo, ať už z jakéhokoliv důvodu, tak ho naučí, protože bude vědět, proč se ho má zrovna teď’ učit.*“ [p. Nováková, matka s DV, 2023] U paní Kubínové je jedním z důvodů přesvědčení o tom, že nechce svěřovat odpovědnost za své dítě někomu jinému. *„Nechci pustit tu odpovědnost, protože vlastně kdo jiný, než ten rodič by tu odpovědnost měl mít, si nemyslím, že je v pořádku to převést na tu učitelku a vykašlat se na všechno.*“ [p. Kubínová, matka s DV, 2023]

Většina rodičů má k domácímu vzdělávání svou cestu. Zajímavé také je, že v rozhovorech zazněly odpovědi u respondentů v oblasti inspirace. Konkrétně se jedná o Martinu Prchalovou, která hovořila o inspiraci u ostatních matek v domácím vzdělávání a o Ester Ledecké, která podle jejich slov byla vzdělávaná také doma. Začalo se prý objevovat stále více informací a okolností, které ji utvrzovaly k této volbě. Navíc její syn sám přiznal, že do školy jít nechce, respektive nepotřebuje. *„...takže se tak začalo objevovat čím dál více informací o tom... a vlastně tím, že ten syn do školy jako jít nechtěl, ale on jako fakt řekl...použil slovo nepotřebuju, že to*

prostě nepotřeboval. A já jsem neměla žádný argument, jako jak ho přesvědčit a vlastně jsem ani neměla důvod ho přesvědčovat, aby tam šel.“ [M. Prchalová, matka s DV, 2023] Podobného názoru je i paní Filipová. *„Naposlouchala jsem si pár videí od vlastně Jany Nováčkové a ty od Zdeňky Šíp Staňkové. No a vlastně takhle jsem si zjistila spoustu informací a spíš jsem se teda než jako než, že bych si zjistila více informací, tak jsem si spíš utvrdila v tom, že vlastně to moje rozhodnu' jako kdyby opravdu... to co prostě chci... To, co prostě chci a ty moje všechny strachy prostě, kdyby nejsou jenom moje prostě ty strachy, jsou prostě v nás všech jako rodičích...“* [p. Filipová, matka s DV, 2023]

Preference všech rodičů jsou postaveny na vlastních potřebách a požadavcích dětí, kterým dávají prostor si vybrat. Z teorie vzato je podle O'Marové a McConellové DV proces, který se nedá vměstnat do jedné třídy. To potvrzují i matky, které primárně nesouhlasí se školským systémem. Špatné zážitky obou nebo alespoň jednoho z rodičů přispívají k této volbě. Dítě se podle nich nemůže profilovat a dochází k nedostatečnému individuálnímu rozvoji. Zmíněna byla také špatná lokace bydliště, která omezuje rodiny ve školní docházce. Budoucnost dětí je pro rodiče primární a rádi by je naučili to, co budou opravdu v životě potřebovat a také něco, co se ve škole podle nich ani nedozví nebo nenaučí. Důvod, ale i osobní přesvědčení, které je rozebrané v kapitole Souvislosti s domácím vzděláváním poukazují na to, že matky nechtějí předávat děti do rukou cizího člověka, který má s nimi strávit kus života. Zajímavým zjištěním je také to, že se matky, v rámci inspirace ve svém okolí, utvrdily v tom, že tato cesta může fungovat a podle jejich slov má i výsledky. Překážkou se může stát nejistota a strach z vlastního selhání pochybnosti.

3.4. Role a jejich proměna

Na první pohled se může zdát, že další role v podobě učitelky, bude pro matku nebo otce stěžejním bodem. Opak je pravdou. Většina rodin totiž popisuje to, že role učitelky pro ně není zaprvé klíčová v tom, že tuto roli primárně nerozeznávají a za druhé jim není překážkou, ale součástí. Paní Nováková totiž tvrdí, že: *„No, když ono to jako úplně splývá. To je prostě to, kým jsem... Tak prostě každé máme těch rolí miliardu, žejo... Nemám pocit, že bych mezi tím musela přepínat, protože to jako nepoužívám tuhleto jako autoritu... jako mám právě pocit, že třeba to, že jako je někdo*

učitelka, je jako to zásadní, co nám třeba na tom školství nevyhovuje... ta role tý učitelky. A tak vlastně ani nemám pocit, že bych mezi tím musela přepínat, protože to jako nepoužívám tuhle tu jako autoritu.“ [p. Nováková, matka s DV, 2023]

Podobně to vnímá i paní Peterová, která měla dokonce vedle sebe syna při našem rozhovoru a taky se občas přidal do konverzace. *„Já je teda nerozlišuju. Nevím, jestli Luky to tak vnímá. Vnímáš to někdy jako, že jsem maminka, někdy jako učitelka? (obrátila se na syna) Já tě беру jenom jako maminku. (odpověděl syn) No, on mě bere jenom jako maminku no.“* [p. Peterová, matka s DV, 2023] Na otázku, zda rodiče nějak rozdělují veškeré své role, a jestli je zvládají mi paní Tůmová odpověděla: *„No a na druhou stranu z hlediska toho vzdělávání mně to přijde takový jako že... takový přirozený pokračování toho, jak to jako fungovalo dřív a jak klíčový na tom je mít nějakou časově rozumnou práci... Je mi jasný, že v plno rodinách by to nefungovalo.“* [p. Tůmová, matka s DV, 2023] Paní Filipová nevnímá roli učitelky jako něco podstatného a soustředí se na potřeby syna: *„... takže nikdy to nebude vyloženě, že bych jako já se dala do nějaké role vzdělávacího člověka nebo prostě člověka, kterej ho bude vzdělávat, ale spíš mu pomáhám k tomu, aby třeba když se ho něco zajímá, nebo prostě když o něco stojí tak, aby třeba k tomu měl přístup.“* [p. Filipová, matka s DV, 2023]

Paní Jirmanová reaguje na své role a jejich případnou změnu takto: *„Takhle, já jsem jako i v životní fázi, kdy už na ty role nehraju jako ani ve společnosti...A jsem si vědoma toho, že když sebe začnou zanedbávat, tak se to odrazí doma. Když dělám napůl práci, tak se to odrazí v práci, že to jako vždycky má nějaký důsledek. Tak hledám tu nejlepší střední cestu, aby to jako nějak fungovalo. Někdy prostě přijdu míň připravená do školy a víc improvizuju ve škole a děkuju Bohu a studentům, že to zvládnem ty hodiny. Někde naopak máme doma bo*del. A někdy jsem přetížená, protože jsem si dlouho neodpočinula a neměla jsem svůj čas. No a takhle to prostě jako chodí. To je asi normální, ne? (zasmála se) Nebo jako že to asi nikdo nejedeme všude na 100 %. A jsem si vědoma všech těch aspektů, který by měly v tom mém spokojeném životě bejt. Někdy prostě to není úplně ideální.“* [p. Jirmanová, matka s DV, 2023]

Obdivuhodné je, kolik toho rodiče zvládají dělat, a přitom ještě vyučovat děti a fungovat. Veškerá podstata pramení z toho, že si rodina mezi sebou vykomunikuje systém a utvoří prostor pro svůj čas a osobní zájem. Martina Prchalová říká: *„Jo jako tak samozřejmě není to vždycky úplně stoprocentně růžový... A co jsme jako vlastně přestali používat slovo povinnost a přestali používat slovo muset a začali používat chci a potřebuji, tak to funguje mnohem líp, prostě jo, že těch krizových situací je mnohem méně a mnohem méně.“* [M. Prchalová, matka s DV, 2023] Paní Dvořáková říká, že bývá unavená, ale není to tím, že vzdělává děti doma, ale je to tím, že jsou častokrát nemocní nebo nemohou vyrazit nikam ven. Doma to mají nastavené tak, že: *„jako několikrát za týden jsem odpoledne nebo večer prostě někde pryč a dělám si svoje věci... oni vědí, že mě to s nima mnohem víc baví, když mám i svoje jiné aktivity.“* [p. Dvořáková, matka s DV, 2023] Podle ní je dobře, a přínosné pro všechny, když si občas doplní energii sama a někde jinde než doma. Na tuto věc nemá manžel odlišný pohled, proto je podle jejich slov podpora partnera veliká. *„Ne, nemáme vůbec odlišnej pohled, takže asi je to veliká...“* (podpora). [p. Nováková, matka s DV, 2023]

Většina matek roli učitelky nerozlišuje, přesto se našla taková, která funguje na základě 3 rozdělených rolí. Je to paní Švábová, která vzdělává děti doma a zároveň se věnuje advokacii. Tvrdí, že roli učitelky primárně nerozlišuje, ale že mají pro výuku speciální místnost, kterou s humorem popisuje jako víceúčelový prostor v podobě učebny, pracovny a skladu. *„Já to nemůžu říct úplně takhle, jako že bych to rozlišovala, že teď jsem učitelka a teď nejsem učitelka. Jako ono je to docela symbolizovaný tím, že my máme jednu místnost, ve který máme jakoby v uvozovkách třídu. My jsme chtěli prostě prostor, ve kterým, ve kterým se soustředí ta školní činnost...Ale přece to jakoby vnímám, že já jsem si to pro sebe pojala jako 3 takový jako role – učitelka, uklízečka, včetně vaření a advokátka. Nikdy nedělám všechny 3 najednou. Buď učím a stíhám právníčinu tak jak potřebuju, ale máme tu bordel. (smála se) A nebo vaříme...nebo sice zvládám perfektně úklid, ale hořej mi lhůty.“* [p. Švábová, matka s DV, 2023]

Pro mnoho rodin jsou důležitou složkou i prarodiče, kteří pomáhají rodičům s výchovou nebo vzděláváním. Někteří bohužel prarodiče už nemají nebo jsou daleko. Našla se i rodina, kde názor na domácí vzdělávání zasahuje do kontaktu mezi

rodinami. Paní Tůmová popisuje kladný vztah se svou tetou, která jí pomáhá s vzděláváním dětí. „*Takže tady mají takové generační obohacení, a navíc teta s nima občas taky dělá různé prostě úkoly, ať už výtvarný něco. Nebo i nějaký ty dětský časopisy a tak... jako ten čas jim fakt kvalitně věnuje a je úplně úžasná.*“ [p. Tůmová, matka s DV, 2023]

V rámci rolí je důležitá také komunikace s dětmi. „*Takže ano diskutujeme s nima, ale nemyslím si, že by třeba s prvňáčkem šlo diskutovat na téma, jestli si uděláme svobodný vzdělávání, nebo ne, protože si to neumí v tom svém rámci úplně představit.*“ [p. Straka, otec s DV, 2023] S ohledem na to, že je jeden z mála otců, kteří se chopili domácího vzdělávání, podotýká, že jejich rozdělení rolí v rodině není podle společnosti optimální. Obvykle totiž zůstává doma matka s dětmi. Sdělil mi, že má pocit, že mu žena tak trochu závidí, protože tráví mnohem více času s dětmi. „*Myslím si, že žena mi trochu závidí, že toho času s těma dětma trávím mnohem víc. Ale jak má jako trochu menší sebevědomí, tak si na spoustu věcí netroufá, což s tím jako taky velice úzce souvisí.*“ [p. Straka, otec s DV, 2023] Z celého rozhovoru mi vyplynulo, že manželka si na tento krok netroufne, a proto hlavním iniciátorem pro DV se stal pan Straka.

Matky se do pozice učitelky primárně nestaví, protože to je právě to, co některým překáží. Pro ně je tato autorita zbytečná a děti vědí, že je nějakým způsobem vzdělávají. To, že svým dětem musí vařit a veškerý čas je vychovávat je pro ně přirozenost nebo jen drobná činnost navíc, se kterou si umí poradit. Již zmíněná role matky nebo obou rodičů v podobě učitele a dalších přídatných rolí v podobě kuchaře, vychovatele, hlídače poukazuje na to, že role učitele nehraje primární roli při výuce. Veškerá výuka totiž přichází ze strany rodičů či jiných příslušníků rodiny a děti jsou si vědomy toho, že je rodiče vzdělávají doma, ale neberou na to nijak velký zřetel. Pro ně je totiž celý život výuka a porozumění. Veškeré nutnosti jako jsou sedět ve škole a dělat domácí úkoly, nejsou z pohledu rodiny primární, proto mají děti větší prostor ve svém seberozvoji a volbě. Pro mnoho rodičů je důležité naučit děti nauku o životě a to, co budou opravdu potřebovat. Z nasbíraných informací jsem zaznamenala to, že pro matku je jakási povinnost připravit svého potomka a postarat se o něj v té nevyšší možné kvalitě a hodnotách, které škola neumožňuje a postrádá.

3.5. Reakce a vztahy s blízkým okolím

Pan Straka, který je jediným mužem v mých rozhovorech, je otcem 2 dětí, pracující člověk na plný úvazek, založil komunitní školu, a navíc vzdělává svého syna doma, mi poskytl pohled z jeho strany a reakcí z prostředí rodiny. *„Já jsem měl jako v sobě tu značnou jistotu, jako co chci dělat, kterým směrem jít, takže jste najednou v situaci, že jako působíte, že víte, co děláte... A neděláte žádnou super alternativu, ale budete nějakou soukromou školu, a ještě navíc jste chlap. Takže já jsem se nesetkal s jedinou špatnou reakcí. Spíš jsem se jako setkal buď s podporou nebo s obdivem, nebo něčím... A ještě když to je podpořený téma výsledkama... a jak je to posazený poměrně na zemi, jak to nepodávám jako nějakou super velkou alternativu, tak nikdo nemá pocit, že bych budoval sektu... Takže odpověď je nikde, že žádná nesouhlasná nebo negativní reakce, ba naopak se to občas zvrhlo v dlouhé diskuse ani ne tak s prarodičema, ale s různějma sestrama, sestřenicema nebo někým takovým.“* [p. Straka, otec s DV, 2023] Sdílel mi, že neměl úplně příkladnou výchovu doma a nějaké diskuse se svými rodiči nenastaly, takže si dle jeho slov dělal tak nějak, co chtěl a nedal nikomu příležitost zasahovat do jeho života a rozhodnutí. Pro něho je sebejistota člověka klíčová. Tak totiž nikomu nedáte najevo obavy budete si stát za svým rozhodnutím. Zajímavé je také jeho poznámka o rozhodnutí k DV. *„Jo myslím si, že jako když budu chtít jako prarodič zpochybnit nějakou čerstvou maminku, tak je to jiná situace, než když jdete proti dospělému chlapovi.“* [p. Straka, otec s DV, 2023]

V oblasti rodiny u paní Dvořákové nastal menší konflikt, kdy tchán matky požadoval, aby dcera chodila do státní školy kvůli sociálním kontaktům. *„...no tak tchán se zlehka rozčílil, že musí chodit do školy kvůli kontaktům sociálním.“* [p. Dvořáková, matka s DV, 2023] Díky tomu, že má babička s dědou možnost vozit dceru na kroužky a jiné aktivity, sám se mohl přesvědčit, že kontakty a už vůbec ne vzdělanost jí nechybí. *„A zase tam je velkej jako argument toho, že ona prostě umí mnohem víc, než by třeba měla v tom svém věku... oni už jako plno let vědí, že ona hloupá není a nebude. Že ví často víc než oni.“* [p. Dvořáková, matka s DV, 2023] V návaznosti na paní Dvořákovou je obdobný případ i u paní Jirmanové. *„Prarodiče to jako berou tak, jak to je. Oni už si nějak zvykli. Ze začátku to hodně zpochybňovali. Jako fakt nám se hrozně ulevilo ve chvíli, kdy ta dcera se dostala na tu zahraniční“*

školu. Nebo když se dostala na českou školu.“ [p. Jirmanová, matka s DV, 2023] Z toho tedy vyplývá, že prvotní nesouhlas prarodičů se může změnit buď v neutrální pohled nebo respektovaný postoj, kdy prarodiče zjistí, že jejich vnoučata mají dobré výsledky. Podobně to má i p. Nováková, která to má v rámci kritiky s blízkým okolím takto: „... *Tak jako nám vládne v rodinách nějaký respekt, takže to respektujeme ty odlišný přístupy tam...*“ [p. Nováková, matka s DV, 2023] V rámci rodiny tvrdí, že v době, kdy prarodiče přijali to, že se děti narodí doma, „...*tak už takhle jdou jako přirozeně. Jako my jim to vysvětlíme, co si o tom myslíme.*“ [p. Nováková, matka s DV, 2023] Rodina se snaží komunikovat s dětmi a respektovat jejich volby a potřeby. „*To je pro nás vlastně taky důležitý, abychom jako jim necpali tu naši... ten náš způsob za každou cenu.*“ [p. Nováková, matka s DV, 2023] Pan Straka je jeden z respondentů, u kterých se prarodiče nepodílí na domácím vzdělávání. „*Rodiče se nepodílí, teda prarodiče se nepodílí. Tak to je z větší části na mně, trochu na ženě a na tom, co co seženeme případně za kroužky.*“ [p. Straka, otec s DV, 2023]

Nemohu jasně říci, že blízké okolí nebo příbuzní se vymezují k tomuto rozhodnutí nebo ho podporují. Veškerý nastavený systém pomoci a náklonnosti rodičů s dětmi v domácím vzdělávání a jejich blízké rodiny je individuální. Některé rodiny se řídí vlastním systémem prostředí rodiny nebo své blízké okolí ignorují nebo se vyhýbají tomuto tématu. Někteří z nich však zmiňují, že prarodiče nebo jiní příbuzní a známí jsou zapojeni do vzdělávacího procesu dětí a užívají si to, že mohou trávit více času se svými vnoučaty. Důležité je také podotknout, že někteří prarodiče po prokazatelných výsledcích svých vnoučat, změni svůj pohled nebo respektují rozhodnutí k dané alternativě. V této kapitole jsem zmínila výrok pana Straky, který hovoří o postavení muže a ženy k rozhodnutí o domácím vzdělávání. Z toho tedy vyplývá, že již zmíněná nejistota matek, je rozhodující pro krok k domácímu vzdělávání. Okolní prostředí a vlastní pochybnosti jsou také důležitými mezníky pro volbu.

3.6. Fungování rodiny

S rolemi v rodinách je také spojeno celkové fungování rodiny a vzájemná podpora. Důležité je, že si každý udělá čas pro sebe a nějakým způsobem si odpočine. Podobně na to reaguje i paní Jirmanová. *„Tak já myslím, že v tom domškoláctví je jako jeden zásadní rozdíl oproti tomu klasickému životu, kde vy jste v práci, děti jsou ve škole a vlastně ta rodina si hledá čas, aby byla spolu. Tak v tom domškoláctví je ten princip přesně opačnej, že ta rodina se musí soustředit na to, aby nebyla spolu, aby jako každej měl svůj čas. Čas, kdy se odpojí od těch ostatních a má nějaký svoje sociální vazby.“* [p. Jirmanová, matka s DV, 2023] Podobně je toho názoru i paní Dvořáková, která má ráda svůj čas pro sebe a potřebuje si načerpat energii sama mimo domov. Pro chod rodiny je to z jejího pohledu ideální způsob. *„Takže já s nima nejsem od rána do večera. To tady všichni jako víme, že to není jako úplně to, co by třeba, pro mě, by bylo dobrý (zasmála se) a že oni vědí, že mě to s nima mnohem víc baví, když mám i svoje jiný aktivity, jako bez nich... Jako prostě doplnit si energii jinde je dobře pro všechny.“* [p. Dvořáková, matka s DV 2023]

S otázkou, zda má v této alternativní výuce a fungování paní Jirmanová větší podporu ze stany partnera přišla odpověď, že neví co je standartní podpora a z její strany je to těžké posoudit. Martina Prchalová mluví o vzájemné podpoře tak, že oba vědí, že chtějí pro své děti to nejlepší. *„Tak manžel, jako je v tomhle takovej, že jako v podstatě všechno nám podpoří ví, že prostě pro děti chci chci to nejlepší. Ví, že děti jsou spokojený, on je prostě taky spokojenej a vždycky hledáme cestu, tak abysme se jako, aby nám to vyhovovalo doma všem a neměl vůbec v úmyslu jako přesvědčovat mě nebo děti o tom, že by něco mělo bejt.“* [Martina Prchalová, matka s DV, 2023] Soulad partnerů je důležitý a o tom ví své i paní Tůmová *„...musím říct, že každý máme jiný přístup... On je ještě bližší než já k nějakýmu unschoolingu, ale myslím, že to docela jako společně funguje.“* [p. Tůmová, matka s DV, 2023]

Trávit celý den s dětmi je občas dost náročné, ale za přítomnosti sourozenců se náročnost snižuje. Paní Nováková mi na otázku, jaké to je být celý den s dětmi, odpověděla takto: *„Tak je to někdy na palici no, ale tak jako já... tomu nejmladšímu nejsou ani tři, takže jako stejně bych s ním asi trávila ten čas. Tak prostě když jich je*

víc, tak je to skoro jednodušší, protože si pomůžou třeba navzájem, nebo se jako zabavěj spolu spíš, než kdybych byla s tím nejmenším třeba sama.“

Celý koncept a smysl domácího vzdělávání je postavený na komunikaci a vzájemné důvěře mezi rodiči a dětmi. Veškerá snaha rodičů je pomoci dětem najít si ten správný směr a zálibu, ve které se budou rozvíjet a zdokonalovat. Školský systém je podle většiny zastaralá instituce, která brzdí děti v jejich rozvoji osobnosti a je poměrně dost omezující. Důležité je také podotknout, že domácí vzdělávání nemusí být pro rodinu zátěží, ale přínosem, pokud si vytvoří systém a řád pro pozitivní fungování členů domácnosti, jak jednotlivě, tak mezi sebou. To, že si matka nebo celkově rodina vybere jít touto cestou a vezme na sebe odpovědnost další role nutně neznamená přítěž a komplikace.

3.7. Socializace ve vrstevnické skupině

Poměrně častým argumentem u domácího vzdělávání je problém v oblasti socializace dítěte. Ten jsem u p. Dvořákové už zmiňovala ale pro doplnění mi odpověděla takto: *„Ona má spoustu různých aktivit. Prostě rozvíjí se v mnoha směrech a pro ni je ještě důležitý, že se může potkávat tak nějak přirozeně a poměrně dost nejenom s dětma stejného věku, ale že to má takový jako pestřejší i věkově. S dospělými různými tráví čas, a to jí prostě vyhovuje. Aspoň rozhodně říká, že jí to vyhovuje víc, než kdybych měla chodit každý den mezi 30 stejných dětí.“* [p. Dvořáková, matka s DV, 2023] Podobně je na tom také Martina Prchalová, která v souvislosti s otázkou na socializaci a zda má pocit, že dětem škola chybět nebude, reaguje takto: *„Jim nechybí jako žádná škola, protože oni jako mají možnost do té školy jít, ví to vždycky jsem jim to říkala, že prostě, jakmile budou chtít jít do školy, ať už tady do té, nebo do jakýkoliv jiný prostě, takže udělám všechno pro to abychom našli takovou, kde jim bude dobře, ... protože oni se s tou skupinou můžou vidět, když chtějí a když nechtějí, tak nemusejí a vlastně každé den si dělají to, co je baví a zajímá nejvíc. Takže jako nemají tu potřebu zatím a myslím si teda osobně, že u těch kluků, teda ani jako nepřijde...“* [M. Prchalová, matka s DV, 2023]

S paní Kubínovou jsme vedly rozhovor a já se mimo jiné ptala na to, jestli si myslí, že dítěti škola chybět nebude. Její názor je takový, že syn školní prostředí nezná, takže neví, co obsahuje a nevyhledává to. Podotkla také, že se syna samozřejmě ptala, zda nechce být vzděláván v klasické škole. V rámci kroužků a lesní školy se setkává s kamarády a pro paní Kubínovou není škola primárním zdrojem pro socializaci mezi vrstevnickou skupinou. *„Přestávky jsou 5-10 minut na to, aby si vyhrál s kamarádama. To je málo, takže si myslím, že mu to nahradím tím, že bude prostě ty kamarády mít odpoledne nebo prostě jinak mimo tu školu. To je většinou největší obava, když jako tohle někdo slyší, tak nejvíc se stará o to, jestli jako nebude asociální to dítě, ale to dítě prostě normálně funguje.“* [p. Kubínová, matka s DV, 2023]

U paní Dvořákové bych ráda podotkla socializaci devíti leté dcerky, která je podle matčinyh slov zvědavá a chtěvá se učit. *„...prostě ona má hodně ráda společnost, i když teda nechce každý den tu velkou skupinu dětí, tak je hodně společenská a má hodně zájmů.“* [p. Dvořáková, matka s DV, 2023]

Z mého pohledu bych řekla, že socializace dítěte mimo školní instituci, je v rodinách, kde jsem vedla rozhovory, nahrazována socializací v rámci kroužků, skupinových prací, cestování a setkávání se s ostatními dětmi mimo školu a v rámci domácího vzdělávání v komunitách. Mnoho matek totiž zmínilo, že jejich děti si samy řeknou, kdy a jak se chtějí s ostatními dětmi setkávat a že často nemají potřebu s někým být v kontaktu, jelikož jim stačí sourozenci nebo jen částečně strávený čas s ostatními dětmi. Většina z nich podotýká, že škola není primární zdroj pro navázání kamarádkých vztahů, ale obvykle se jedná o prostředí mimo tuto instituci. Dále také zmiňují, že škola je prostředím, kde obvykle vzniká šikana a nepokoje mezi dětmi, protož neradi vystavují své děti těmto faktorům.

3.8. Benefity domácího vzdělávání podle rodičů

Překvapivé bylo velké množství odpovědí z pohledu benefitů domácího vzdělávání. Mezi ně patří například svoboda v osobním a výukovém programu, zdravotní stránka, dost často zmiňované vstávání do školy a vlastní prostor. Pro

spousty rodičů je domácí vzdělávání možnost, jak strávit co nejvíce času se svými dětmi, než vyrostou. Paní Tůmová popisuje DV jako pohovu ve smyslu nastavení rodiny a času. Tvrdí, že nastavení rodiny v mentální a časové podobě prospívá i dětem a je vidět, že je fungování je pak o něco snazší. „*No zcela pohodový v tom smyslu, že jako ráno se nemusí nikam vstávat. Já sama chodím do práce takové, že je tam jsem spíš v poledne a k večeru, takže fakt jako u nás se nikam nehoníme takhle. A děti se věnují tomu, co je zajímavá.*“ [p. Tůmová, matka s DV, 2023] Výhodu považuje také to, že si s rodinou mohou bez problému během školního roku udělat prodloužený víkend. I Martina Prchalová tvrdí, že domácí vzdělávání jim umožnilo volnost a nemuseli se tak řídit pracovními dny a víkendy... „*takže nám je jedno jaké je den. Je nám jedno, jestli je víkend nebo ne, jestli jsou prázdniny, nebo nejsou prázdniny, většinou to ani nevím, že prostě jsou nějaký prázdniny a kluci vlastně loni teprve zjistili, že existuje něco jako letní prázdniny.*“ [M. Prchalová, matka s DV, 2023]

Pro mnoho rodičů je DV mimo benefit i jakýsi nadstandard, který svým dětem mohou poskytnout. Tak to vidí i paní Kubínová, která tvrdí, že díky domácímu vzdělávání má větší volnost a může si nastavit svůj vlastní systém. „*... jakože tomu podřizují spoustu věcí, tak to беру jako nadstandardní věc, kterou já těm svým dětem můžu poskytnout.*“ [p. Kubínová, matka s DV, 2023] O výhodách ví své i paní Peterová, která jich má hned několik. Mezi ně patří výuka a čas strávený venku a praktická ukázka. „*O přestávce si skočily do bazénu, nebo se jely projet na kole a zjistili jsme, že to je daleko lepší než sedět ve škole a trápit se v lavici. A v podstatě tím, že jsme to učili všechno takhle prakticky.*“ [p. Peterová, matka s DV, 2023]

Výhody domácího vzdělávání shledává převážná většina rodin v oblasti vlastního harmonogramu, volného času pro sebe i děti, kdy se nemusí odvíjet jejich program od doby vyučování a také dosti často zmiňované ranní vstávání.

3.9. Souvislosti spojené s domácím vzděláváním

Tyto rodiny nevidí potřebu a smysl v tom, že ostatní rodiče dávají své děti, pro ně, „cizím“ lidem na hlídání. Martina Prchalová na to reaguje takto: „*Dávat dítě na*

většinu dne, kdy je dají na starost někomu, koho vůbec neznám vlastně... protože mně přijde úplně jako vlastně šílený to, že lidem přijde normální, že třeba nejenom v 6 letech, ale třeba už ve 3, někdy i dřív. A u těch starších dětí je to riziko toho, že už třeba je ten narušený vztah s tím rodičem a že se budou bát doma něco jako říct...“ [M. Prchalová, matka s DV, 2023] Podobně také paní Šváblová říká: „Ale u těch malých dětí mi to přijde jako strašná škoda, když jdou životy těch dětí mimo rodiče... mimo vlastně ten základní primární vztah, který ty děti prostě mají vybudovanéj. Takže já jsem spokojená.“ [p. Šváblová, matka s DV, 2023] Podobně to tvrdí i paní Tůmová: „Ono to k tomu naopak tak nějak jako spělo tím, že je nikdy jsme nefungovali tím způsobem, že bychom to nějaký dítě prostě ráno předali do školky večer ho vyzvedli, nebo odpoledne ho vyzvedli a jelo to tak 5 dní v týdnu, tak ono to tak vlastně nikdy nebylo.“ [paní Tůmová, matka s DV, 2023] Celkový pohled na odložení dětí do školní instituce a čas s nimi strávený bych zakončila citací od paní Filipové. „... a to si myslím, že by mělo být asi jako kdyby automatické pro každého rodiče jako přece jenom jsme si nedělali děti, abychom je odložili, ale prostě abysme s nimi byli, že jo. Abysme prostě si s nimi užívali ten čas, než vyrostou a než prostě budou zase o něco větší.“ [p. Filipová, matka s DV, 2023]

V této pozici se mísí dvě oblasti, a to oblast rolí a oblast důvodu pro volbu DV. Paní Kubínová totiž popisuje, že rodiče, kteří se dostatečně nevěnují dětem a dávají je do školy, nemají přehled o pokroku svých dětí a nevědí, co jejich děti ve škole dělají. „Já bych vlastně ani to jinak nechtěla. Já nechci záviset na někom jiným. Většina lidí je jako ráda za to, když to dítě dá do té školy. A to ta učitelka odpovědná za to vzdělávání. A oni to jako pouští úplně nebo, co ty děti tam dělaj neví, čemu se věnují, neví, co vlastně je náplní 1. třídy. Je to vlastně nezajímá, oni na to úplně jako začnou kašlat, a to já právě nechci. Já to chci sledovat, já to chci mít ve své ruce, já chci vědět, jako kdyby... co už umí, kam se posunul...“ [p. Kubínová, matka s DV, 2023]

Rozhovory mi také pomohly nahlédnout do finančního hlediska, kdy se ukazuje, že ne každý si tuto cestu může dovolit. Paní Jirmanová trefně popisuje reálnou situaci domácího vzdělávání v porovnání s klasickou školní docházkou. „... protože to vzdělávání domácí vyžaduje jako ekonomicky vyšší nároky než to dítě, když chodí do

školy. Ono se sice furt mluví jako o vzdělávání, ale ve finále je to hlídárna na děti jako v druhý řadě. Jako o tom se nemluví, ale je to prostě tak, že ve chvíli, kdy ty děti jsou doma, tak oni vlastně jako tam jsou, potřebují se najíst, potřebují mít nějakou společnost, potřebují jako zázemí, že jo... to maj v tý škole celý ty dny. Ale doma ho někdo musí vytvořit, takže tam jeden z těch rodičů musí bejt, takže ekonomicky tu rodinu zajišťuje ten druhý, anebo ten jeden může pracovat jenom jako částečně.“ [p. Jirmanová, matka s DV, 2023] Další informace z finančního hlediska popisuje paní Dvořáková, která říká: „Finanční stránka... tak samozřejmě vydělává manžel. Ten vydělává ne málo, ale není to ani tolik, že bychom už ty finance pak nemuseli řešit. Takže jedna věc je, že hodně teda ušetříme tím, že já jako tady ledacos se jako udělá doma. A jinak no nejezdíme třeba někam na žádný drahý dovolený, nebo tak. Tak asi žijeme skromně, ale zase vlastně ne jako skromněji, než bychom mohli.“ [p. Dvořáková, matka s DV, 2023]

Částečná volná ruka v podobě domácí výuky dítěte a vlastní výběr směru mi z rozhovorů poukázal na to, že většina dětí je, podle svých rodičů, oproti osnovám, které jsou dané ročníkem, dost napřed nebo se distancují od, pro ně, nepodstatných oblastí. V návaznosti na teoretickou část, kde jsem psala o tom, že moderní rodina nezajišťuje ekonomickou a politickou funkci, ale poskytuje dítěti jistotu a ochranu a pomáhá mladým rozvíjet jejich schopnosti a potenciál. Základní složkou je pro většinu rodin čtení, psaní a počítání, i když to také není vždy pravidlem, a veškeré další potřeby a požadavky jsou primárně v rukou dětí. Nesmíme ale zapomenout, že je zde také hranice, a to v podobě vzájemného respektu rodiče a dítěte. Z nasbíraných informací jsem také zjistila informace z finanční strany, která je důležitým bodem pro volbu domácího vzdělávání. Ne každý si totiž může dovolit nepracovat a věnovat se dětem a veškerou stránku výdělku nechat na jednom z partnerů nebo být zaměstnán částečně.

4. Závěr

Bakalářská práce s názvem Domácí vzdělávání v kontextu rodinných vztahů a rolí pojednává o důvodech pro volbu této alternativy, dále také jak a jestli se proměňují role v rodinách a zda dochází k rozporům ve zbytku rodiny nebo blízkém okolí. Teoretická část obsahuje krátký úvod do historie a legislativy této alternativy, kde je zřejmé, že poměrně nedávno nastaly kroky v podobě schválení individuálního vzdělávání 2. stupně ZŠ a individuálního vzdělávání v předškolního věku. V návaznosti na to jsou vloženy tabulky o navyšujících se počtech dětí vyučovaných v domácím prostředí.

Cílem práce bylo zachytit důvody, které podmiňují volbu domácího vzdělávání. V teoretické části jsou vypsány tyto důvody a na základě nasbíraných informací z rozhovorů se důvody nejenom potvrdily, ale došlo i k jejich rozšíření. Nejčastěji uváděné důvody jsou například nesouhlas se školským systémem, špatné zkušenosti s jednáním školy nebo učitele, špatné osobní zkušenosti v dobách studia rodičů a také osobní potřeby dětí. Kapitoly v teoretické části o rodině a sociálních činitelích pojednávají o tradičních i novodobých funkcích rodiny a jejich rolích, které se mění. V rámci kvalitativního rozhovoru jsem zjistila, že matky a otec, se kterými jsem mluvila, konflikty rolí jako problém nevnímali. Tyto ženy a otec se snaží různé role, ačkoliv je takto sami nenazývají, skloubit dohromady nebo je vůbec nepoužívat, protože se nemusí přizpůsobovat systému a mohou si tak vést svůj vlastní. Konkrétně tomu je tak u již zmíněné matky, která tvrdí, že na své role na veřejnosti rezignovala.

Praktická část tak pomohla nahlédnout do prostředí kontaktovaných rodin, která byla různorodá. Scénář otázek pro rozhovory mi byl oporou při dotazování, přesto jsem ráda, že se respondenti rozpovídali sami a někteří mi poskytli opravdu velké množství informací a ucelený pohled na problematiku. Odpovědi byly různé a nemohu říci, že se respondenti ve všem shodovali. Největší shoda převládala u vlastního přesvědčení a benefitech DV v podobě vlastního režimu výuky i volného času a výběru témat, volnosti. Zajímavé také bylo zjištění, že matky chtějí mít přehled

o vzdělání a výchově samy. Předat odpovědnost cizí osobě v podobě učitelky je pro ně nesmyslné a podle některých matek tak rodiny zahazují možnost být se svými dětmi, když vyrůstají.

Při zpětném pohledu na vedené rozhovory s respondenty bych několik kroků pozměnila. Ve svých zkušenostech v rozhovorech se stále zdokonaluji. Pro lepší výsledky by bylo dobré se po několika rozhovorech zamyslet, zda jsou všechny otázky adekvátní a dostačující. Mohlo by to pomoci tomu, že bych se pro zbytek rozhovorů podrobněji zeptala.

Překvapilo mě, že všichni respondenti mají vysokoškolské vzdělání a jejich pracovní působení je poměrně dost často na vyšší úrovni. Dále mě překvapil fakt, že někteří z rodičů působí v prostředí veřejného školství, a přitom mají své děti v domácím vzdělávání.

Z odpovědí respondentů ne všichni byli otevření k rozhovorům sdílet své zkušenosti a názory, přesto jsem našla zastánce, kteří byli ochotni se rozprávět.

Na závěr bych ráda vznesla myšlenku do diskuse. Vzhledem k tomu, že jsou tyto děti „chráněny“ před školním prostředím, neznamená to tedy, že pro ně bude větší riziko toho, že budou hůř snášet vstup do reálného života? Pro další výzkum by bylo zajímavé se v časovém horizontu 10 let zeptat rodičů, ale i jejich dětí na zpětný pohled a názor.

5. Seznam použité literatury

Český statistický úřad (ČSÚ). (2023). *Školy a školská zařízení – školní rok 2020/21*. Český statistický úřad, Školy a školská zařízení. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/skoly-a-skolska-zarizeni-tjp3wpnyep>

Český statistický úřad (ČSÚ). (2023). *Školy a školská zařízení – školní rok 2021/22*. Český statistický úřad, Školy a školská zařízení. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/skoly-a-skolska-zarizeni-skolni-rok-20212022>

Facebook. (nedat.) *Domácí a komunitní vzdělávání*. Dostupné z: <https://www.facebook.com/groups/212767718876492>.

GIDDENS, A. (1999). *Sociologie*. Nakladatelství Argo.

GOODE, W. (1970). *World Revolution and Family Patterns*.

HAVLÍK, R., J. KOŤA. (2007). *Sociologie výchovy a školy*. Vyd. 2. Praha: Portál.

KAŠČÁK, O., Y. KOSTELECKÁ, T. KOMÁRKOVÁ a kol. (2022). „Rodina jako substituce školy? K distribuci vzdělávací zodpovědnosti ve dvou vlnách pandemie covidu-19 v České republice.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, 2022, Vol. 58, No. 5: 509–532 <https://doi.org/10.13060/csr.2022.028>

KAŠPAROVÁ, I. (2017). „Domácí vzdělávání jako výraz kulturního kreativismu.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 53 (1): 79-100, <https://sreview.soc.cas.cz/pdfs/csr/2017/01/04.pdf>

KAŠPAROVÁ, I. (2019). *Spolu: Průvodce domácího vzdělávání v České republice*. Bratislava: Akademediia.

KOPŘIVA, P. (2008). *Respektovat a být respektován*. Nakladatelství Spirála.

KOSTELECKÁ, Y. BELÁŇOVÁ, A. HÁNA a kol. (2021). (Recenze). „Domácí vzdělávání.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 57 (4): 515-517, <https://sreview.soc.cas.cz/pdfs/csr/2021/04/13.pdf>.

KOSTELECKÁ, Y., A. BELÁŇOVÁ, D. HÁNA a kol. (2020). *Domáci vzdělávání*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta.

KOZLÍK, J. (2003). *Jak navyknout žáky základních škol myslet, komunikovat a učit se*. Pardubice: Univerzita Pardubice.

KUCHAŘOVÁ, V. a kol. (2019). *Česká rodina na počátku 21. století*. Praha: Sociologické nakladatelství.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. (2013–2023). *Individuální vzdělávání*. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/individualni-vzdelavani>.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. (2013–2023). *Informace a doporučení ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k individuálnímu vzdělávání žáků v základní škole*. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/informace-a-doporuceni-ministerstva-skolstvi-mladeze-a>.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. (2013–2023). *Vývojová ročenka školství 2010/11-2020/21*. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/statistika-skolstvi/vyvojova-rocenka-skolstvi-2010-11-2020-21>.

MOŽNÝ, I. (2002). *Sociologie rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství.

O'MAROVÁ, P., J. MCCONNELLOVÁ. (2013). *Přirozený rodinný život*. Malvern.

PRCHALOVÁ, M. (2023). *Martina Prchalová – blog*. Dostupné z: www.martinaprchalova.cz.

SLADKÁ, D., M. KREIDL. (2022). „Práce z domova, konflikty mezi prací a rodinou a kvalita partnerství v době pandemie covidu-19.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 58(4): 373-399, <https://sreview.soc.cas.cz/pdfs/csr/2022/04/01.pdf>.

Sociologická encyklopedie. (2017). Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Hlavn%C3%AD_strana.

STAŇKOVÁ Š., Z. (2023). *Děti jsou taky lidi*. Dostupné z:
<https://detijsoutakylidi.cz/>.

TRPIŠOVSKÁ, D., M. VACÍNOVÁ. (2007). *Sociální psychologie*. Univerzita Jana
Amose Komenského Praha. Vydání I.

6. Seznam použitých obrázků

Obrázek č. 1 - Individuální vzdělávání ze zdrojů MŠMT.....13

Obrázek č. 2 Žáci plnící povinnou školní docházku ze zdroje ČSÚ.....14

7. Seznam příloh

Příloha č. 1 - Scénář rozhovoru.....	1
Příloha č. 2 - Seznam kódů	2
Příloha č. 3 - Příklad kódovaného rozhovoru s p. Tůmovou	3

Příloha č. 1 - Scénář rozhovoru

1. Kolik máte dětí? Jsou/Byly všechny vzdělávané doma a od kolika?
2. Co Vás přivedlo k tomu vyučovat děti doma?
3. Byla Vaše cesta k rozhodnutí jednotná? Shodli jste se na tom s partnerem oba?
4. Jaká byla cesta k domácímu vzdělávání?
5. Jste v nějaké komunitě/skupině rodičů?
6. Máte v okolí někoho se stejným výukovým směrem?
7. Jaké to je vzdělávat děti doma?
8. Ovlivnilo domácí vzdělávání razantně Váš život, nebo se tímto směrem kloníte už od začátku?
9. Myslíte si, že dětem nebude škola chybět?
10. Diskutovala jste o tom se svými dětmi, zda chtějí být vyučovány doma?
11. Popište mi prosím Váš harmonogram běžného dne.
12. Vidíte nějaké větší rozdíly mezi současným harmonogramem a tím, než jste začala vyučovat děti doma?
13. Jste spokojená s tím, že máte veškerou odpovědnost a přehled za své dítě?
14. Rozeznáváte nějak dobu výuky a dobu volna?
15. Podílí se Váš partner, nebo někdo jiný (třeba prarodiče) na výuce dětí?
16. Máte nějaký předmět, který učíte více s důrazem?
17. Máte někdy pocit vyčerpání? Naplňuje Vás to?
18. Jaké to je zastávat roli matky i učitelky, kuchařky a vychovatelky?
19. Jak se vám daří skloubit výuku, péči o domácnost, své případné zaměstnání a svůj volný čas? A jak dalším členům rodiny?
20. Rozlišujete tyto role nějak?
21. Jak velká je podpora partnera a zbylé rodiny?
22. Setkáváte se často s kritikou? Co na to Vaši rodiče či ostatní příbuzní?
23. Jaké je to trávit čas s dětmi od rána do večera?

▼ ● 📁 Code System	
▼ ● 📁 POCITY	
● 📁 pocity matky	
> ● 📁 pocity dětí	
● 📁 pocity otce	
▼ ● 📁 RODINA	
● 📁 fungování rodiny	
● 📁 smysl, myšlenky	
● 📁 alternativa rodiny	
● 📁 FINANCE	
▼ ● 📁 VZTAHY	
● 📁 vztahy blízkého okolí	
● 📁 vztah matka a dítě	
● 📁 vztahy s ostatními rodinami	
● 📁 reakce	
● 📁 vztahy v rodině	
▼ ● 📁 SOCIALIZACE	
● 📁 socializace podle očekávání (ostatních)	
● 📁 socializace dítěte	
▼ ● 📁 ROLE	
● 📁 role matky	
● 📁 prarodiče	
● 📁 role otce	
● 📁 partnerský soulad	
▼ ● 📁 DĚTI	
● 📁 aktivity	
● 📁 potřeby	
▼ ● 📁 SYSTÉM RODINY	
● 📁 DV v rodině	
▼ ● 📁 DŮVODY	
● 📁 inspirace	
● 📁 děti nechtěly do školy	
● 📁 dělají to pro dobro dětí	
● 📁 vlastní zkušenosti	
● 📁 potřeby dětí	
● 📁 osobní důvody (cestování, špatná dostupnost)	
● 📁 benefity DV z pohledu rodičů	
● 📁 školský systém	
● 📁 problém na straně učitelů	
● 📁 vlastní přesvědčení	
● 📁 Sets	

..potřeby dětí
..potřeby dětí
..osobní důvody (cestovává)
..školský systém

Je třeba to, že dcera je dost jako citlivá tak jak jsem v poslední době prostě z různých textů knížek webu, jsem mě to docela sedí na prostě osobu s vysokou citlivostí, tak kdo to těžce nese poukázání na jakoukoliv jejich chybu a musí se s tím velmi citlivě pracovat. A to mě přijde, že je taky něco, co je, co by se ta škola musela velmi i jako vybírat a rozhodně by to nemohla být klasická základní škola.

A jako nějaký třeba nesouhlas s tím školským systémem byl tam, nebo je tam?

..školský systém
..školský systém
..vlastní přesvědčení
..pocity matky

Určitě, jako to pořadí a výběr toho, co se ve škole probírá, neprobírá, a tak mě dost nedává smysl tak jako asi tak od 1. Třídy asi tak po maturitu. Včetně toho, že prostě jako maturovat z toho, co napsala Božena Němcová, nebo ještě někdo méně známý mě přijde úplný nesmysl a prostě to, aby člověka vůbec pustili na vysokou školu tak, aby se musel naučit všechno... já nevím, chemii, dějepis a teď každý si tam dosadí to svoje, tak prostě mně to nedává smysl.

Příloha č. 3 - Příklad kódovaného rozhovoru s p. Tůmovou